

Morten Ougaard:

Anmeldelse af Carl Widstrand (ed.), Multinational Firms in Africa. African Institute for Economic Development and Planning, Dakar, Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala, Uppsala 1975. 425 sider, ca. 130 kr.

I efteråret 1974 afholdt African Institute for Economic Development i Dakar i samarbejde med Nordisk Afrikainstitut i Uppsala en konference om "Multinational Corporations in Africa". Det er papirerne fra denne konference, der her er samlet i bogform.

Bogen består af tre afsnit, først to indledningsartikler om "the international capitalist system", så ti "case studies" og endelig tre artikler under overskriften "strategies for independence". Forfatterne er alle positivt indstillede over for udvikling, social lighed m.m., men har ellers ret forskellige politiske og teoretiske ståsteder.

Samir Amin's indledningsartikel handler hverken specielt om Afrika eller om multinationale, men er et ret så dristigt og provokerende forsøg på, på 20 sider, at sammenfatte de aktuelle udviklingstendenser i det kapitalistiske verdenssystem samt forudsige hvilke udviklinger, der vil være nødvendige, hvis krisen skal overvindes på systemets egne betingelser. Konklusionen er ikke opmuntrende - inspireret af George Orwell opstiller Amin to mulige "løsninger" kaldet henholdsvis 1984 A og 1984 B. Afslutningsvis vurderer Amin, om integrationen af Østeuropa og Sovjet i det kapitalistiske system kan løse krisen, og om der i Sydeuropa og Mellemøsten - aktuelt den imperialistiske kædes svage led - er kræfter, der kan overskride kapitalismen.

Den anden indledningsartikel, af Norman Girvan beskæftiger sig mere snævert med de multinationale og med den økonomiske nationalisme i den 3. verden. Girvan gennemgår centrale træk ved de multinationale, og diskuterer derefter konflikten mellem disse og regeringer i den 3. verden. Først gøres opmærksom på, at konflikten ikke er ny, det nye er regeringernes (olielandenes) øjensynlige succes, derefter vurderes konfliktens klassekarakter, hvor

Girvans opfattelse er, at den økonomiske nationalisme integreres i det imperialistiske system i form af en ny alliance mellem de nationale borgerskaber i den 3. verden og den internationale kapital.

Efter de to indledende artikler følger en serie case-studies, der med 3 undtagelser er koncentreret om enkelte multinationale eller enkelte afrikanske samfund. Den første undtagelse er Helge Hveems artikel, der er en undersøgelse af samtlige direkte udenlandske investeringer i Afrika, og som i tabelform giver mange nyttige konkrete oplysninger for alle lande i Afrika m.h.t. investeringernes omfang og karakter. Hveems konklusion er, at "the African pattern is mostly that of being the last link in the "product cycle".

Den anden undtagelse er Dasguptas artikel om oliebranchen, der bortset fra et kort afsnit om de afrikanske olieproducerende lande handler om denne branches organisering internationalt, idet artiklen redegør for baggrunden for "oliekrisen" og dennes forløb og giver en vurdering af de "7 stores" ændrede stilling derefter. Den tredje undtagelse er R.H. Greens artikel om den perifere afrikanske økonomi og de multinationale, en artikel hvis placering under "Case Studies" forekommer gådefuld. Den er en "progressiv nationaløkonomisk" analyse af de multinationale og et forsøg på at formulere en politik over for disse for en hypotetisk regering, der giver "a high priority to mass needs as perceived by the broad spectrum of workers and peasants".

De egentlige case studies omhandler udenlandske investeringer i Etiopien (Bondestam), den kenyanske regerings politik over for de multinationale (J.J. Jørgensen), Tanzanias politik over for private udenlandske investeringer (P. Neersø), de multinationales indflydelse i Nigeria - to artikler af henholdsvis Nzimiro og Soleye, de multinationales betydning for det afrikanske kakaomarked (Kofi), og Unilevers rolle i Zaire (Kabunda).

I strategiafdelingen diskuterer John Carlsen på baggrund af erfaringer fra Columbia og Indien sammenhængen mellem teknologioverførsel og udvikling, og konklusionen er, at hvis målet er lighed og udvikling, er teknologioverførsel uhensigtsmæssig - helt andre midler skal bruges, og disse forudsætter, at de rige giver afkald på i hvert fald nogle af deres privilegier, kun hvis dette

sker, kan reformistiske lighedsorienterede udviklingsstrategier lykkes.

Clyve B. Thomas gennemgår den industrialisering, der har fundet sted i Afrika, og formulerer på baggrund af en kritik af de forskellige "reformistiske" strategier - 51%-nationaliseringer m.m. - en alternativ strategi for en sammenhængende industrialisering på basis af optimal udnyttelse af de lokale ressourcer. Thomas har som forudsætning for strategien, at arbejderne og bønderne i væsentligt omfang kan påvirke staten, men spørgsmålet om, hvorledes en sådan ændret magtsituation etableres, og om den overhovedet er realistisk inden for en overskuelig årrække i det store flertal af afrikanske samfund, diskuteres ikke.

Det samme lidt spekulative kogeboogspræg har Gustave Massians artikel, der helt konkret angiver, hvorledes en nationalistisk regering skal gå frem: først analyseres de tilstedeværende multinationale efter et af Massian angivet analyseskema, dernæst bestemmes det svage led i den udenlandske sektor, hvorefter man slår til og overtager den reelle kontrol med foretagendet, etc. Det er dog kun den sidste del af artiklen dette gælder. De første to trediedele består af en kortfattet og desværre stort set uargumenteret gennemgang af de multinationales udvikling, og af de forskellige profitmaximeringsstrategier, som forskellige typer af multinationale følger m.m. Denne del af artiklen er mere et bidrag til diskussionen af imperialismens udvikling og de inter-imperialistiske modsætninger - og som sådan er den væsentlig - end den er et bidrag til udviklingen af realistiske strategier i Afrika.

Sammenfattende kan det siges, at der er en del ting at hente i bogen, dels for folk, der arbejder med imperialismeteorier og dels for dem, der arbejder med konkrete afrikanske forhold, men artiklerne er spredt over så mange lande og problemstillinger, at det nok kun er de færreste, der vil kunne bruge mere end 4-5 af bogens i alt 15 artikler, hvilket er et noget margert udbytte af de 130 kr. (mindst), som bogen koster.